

УДК 377.3:070

Наталія Бобаль

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У НАВЧАННІ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ РОБОТІ З ІНФОРМАЦІЄЮ

Вища освіта з визначеними тенденціями її розвитку ставить нові вимоги до професійної підготовки випускника ВНЗ та його особистісних якостей. У числі найважливіших – глибокі професійні знання і вміння, здатність до їх гнучкого застосування, ініціативність, комунікабельність, творча активність, готовність до безперервного саморозвитку. Професійно орієнтоване навчання передбачає професійну спрямованість не лише змісту навчальних матеріалів, але і діяльності, що містить прийоми й операції, які формують професійні вміння.

Вважаємо, основну увагу в професійній підготовці майбутніх фахівців слід приділяти вмінню роботи з інформацією, яке є загальнонавчальним умінням, складним за своєю структурою, та складається із взаємопов'язаних компонентів. Запропонована система навчання роботі з інформацією включає алгоритмізовану методику, технології розвитку критичного мислення та методу проектів, що сприяє стимулюванню творчої, пізнавальної діяльності студентів, розвитку в студентів умінь використовувати свої знання в ході розв'язання навчальних завдань.

Зазначимо, що особливості використання проектної технології та технології розвитку критичного мислення у професійній підготовці майбутніх фахівців висвітлено в доробках таких учених, як М. Брейгіна, Е. Палаєва, Є. Полат, С. Лаптинська, А. Липкіна, Л. Рибак, R. Paul, H. Ruminski.

Мета статті – з'ясувати місце технології розвитку критичного мислення та методу проектів у навчанні майбутніх журналістів роботі з інформацією та вивчення особливостей алгоритмізованої методики.

Термін “критичне мислення” пояснюється Американською філософською асоціацією (АРА) таким чином: “цілеспрямоване, саморегулююче судження, яке завершується інтерпретацією, аналізом, оцінкою й інтерактивністю, також як пояснення очевидних, концептуальних, методологічних або тематичних міркувань, на яких ґрунтується це судження. Ідеальне критичне мислення людини, зазвичай, пов'язане з допитливістю, обізнаністю, причиною довіри, неупередженістю, гнучкістю, справедливістю в оцінці, чесністю в зіткненні з особистими упередженнями, розсудливістю в судженнях, бажанням переглядати, розв'язувати проблеми

та складні питання, ретельністю в пошуку потрібної інформації, розумністю у виборі критеріїв, постійністю в пошуку результатів, які є настільки ж точними, як використані першоджерела. Ця комбінація пов'язує розвиток уміння критичного мислення з розумінням основ раціонального та демократичного суспільства” [5, с. 145].

“Думати критично” - означає: виявляти допитливість і використовувати дослідницькі методи: ставити перед собою питання і здійснювати планомірний пошук відповідей; не задовольнятися фактами, а розкривати причини і наслідки цих фактів; виявляти ввічливий скептицизм, сумнів у загальноприйнятих істинах, ставити постійне питання: а що, якщо?; виробляти свою точку зору з певного питання і здатність відстоювати її логічними доведеннями; проявляти підвищену увагу до аргументів опонента і логічно їх осмислювати [4, с. 93].

А. Липкіна та Л. Рибак виявили, що з підвищенням рівня критичного мислення підвищується рівень конструктивності всього розумового процесу студента [1, с. 309].

Критичне мислення передбачає розвиток різних видів мислення та відповідних інтелектуальних умінь: аналітичне мислення (аналіз інформації, відбір необхідних фактів, порівняння, зіставлення фактів, явищ); асоціативне мислення (установлення асоціацій із раніше вивченими, знайомими фактами, явищами, установлення асоціації з новими якостями предмета, явища тощо); самостійне мислення; логічне мислення (уміння вибудовувати логіку доведень прийнятого рішення, внутрішню логіку проблеми, що вирішується); системне мислення (уміння розглядати досліджуваний об'єкт, проблему в цілості їх зв'язків і характеристик).

Метод проектів передбачає певну сукупність навчально-пізнавальних прийомів, які дозволяють вирішити ту чи іншу проблему в результаті самостійних дій студентів з обов'язковою презентацією цих результатів. Якщо говорити про метод проектів як про педагогічну технологію, то ця технологія припускає сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за самою своєю суттю [3, с. 67].

У нашому дослідженні дотримуємося позиції Е. Полат, яка стверджує, що метод проектів характеризується як певним чином організована пошукова дослідницька діяльність, яка передбачає не просто досягнення й оформлення того чи іншого практичного результату, але організацію процесу його досягнення [3, с. 73].

У процесі проектної діяльності інтегрується досвід, набутий при навчанні, який буде затребуваний у подальшій професійній роботі майбутнього фахівця.

Навчальними цілями проектного методу можна вважати такі: можливість вільного вибору тем і завдань відповідно до схильностей та інтересів студентів; планування і реалізація роботи стосовно майбутньої спеціальності; самостійний пошук шляхів досягнення цілей, їх розробки і перенесення на інші ситуації; розвиток і випробовування своїх можливостей і усвідомлення при цьому меж своїх здібностей; виявлення напруженості й конфліктів і пошук можливих шляхів їх вирішення; отримання, збір, систематизація інформації та її критичне оцінювання і використання; можливість студентів тренуватися у веденні ділової дискусії, щоб уміти висловлювати і відстоювати свою позицію.

Необхідними умовами проектної діяльності є: наявність проблеми, що вимагає вирішення; практична, теоретична, пізнавальна значущість прогнозованих результатів; здатність до самостійного пошуку ціннісно значущої інформації для вирішення проблеми; поетапний розподіл завдань, які сприяють вирішенню проблеми.

Узагальнюючи значення проектної роботи з точки зору майбутньої професійної діяльності студентів, можна виділити три основні постановки цілей:

1. У рамках проектної роботи студенти повинні набувати здібності та вміння, які потрібні у майбутній професії.

2. Проектна робота повинна сприяти розвитку таких якостей, як здатність до вирішення проблем, до роботи в команді, до спілкування в ділових колах, до планування, до критики, креативність, усвідомлення відповідальності, які мають постійне зростаюче значення для вирішення професійних завдань. Це досягається основною вимогою проектної роботи, відповідно до якої проектні групи повинні розроблятися більш самостійно.

3. Проектна робота покликана спонукати до праці, що вимагає від студентів особливого розумового напруження, фантазії та особистої ініціативи.

Для продуктивної спільної чи індивідуальної діяльності у проекті студенти повинні володіти цілим рядом таких загальнонавчальних умінь: інтелектуальні: працювати з інформацією, аналізувати, систематизувати, узагальнювати її, установлювати асоціації з раніше вивченим, робити висновки; творчі: генерувати ідеї, знаходити різноманітні рішення проблеми, передбачати можливі наслідки прийнятих рішень; комунікативні: вступати у спілкування, слухати партнера по спілкуванню, адекватно впливати на співрозмовника, відстоювати свої погляди, знаходити компроміс зі співрозмовником, прогнозувати результат свого висловлювання й ін.; соціальні: співпрацювати з іншими, приймати точку зору інших, нести відповідальність за результати своєї праці, підкорятися рішенням групи, довіряти членам команди.

Студенти отримують можливість здійснювати творчу, пошукову, дослідницьку діяльність у рамках заданої теми. Це сприяє розвитку інтелектуальних умінь критичного і творчого мислення, формування специфічних навичок роботи з інформацією.

Цілями проектів є: формування стійкого інтересу до навчального процесу з огляду на значущість результатів дослідження; реалізація індивідуалізації та диференціації навчання; удосконалення навичок самостійної роботи у процесі пошуку і підбору необхідної літератури; розвиток соціальних і комунікативних умінь при використанні технології співробітництва; розвиток інтелектуальних умінь критичного і творчого мислення при вирішенні дослідницьких завдань, що вимагають інтеграції знань із різних галузей [2, с. 186].

Оскільки методика проектної діяльності містить декілька фаз із поступовим ускладненням алгоритмів виконання проекту, важливою умовою навчання роботі з інформацією вважаємо ***алгоритмізацію навчального процесу***, яка містить такі етапи:

I. Початковий етап навчання: орієнтовно-пошуковий.

Мета етапу – засвоєння студентами знань про ключові поняття, сутність, функції, принципи, етапи проектної діяльності для формування проєктувальних умінь, умінь працювати у співробітництві.

Функція викладача - інформаційно-контролююча: проекти виконуються відповідно до заданого алгоритму при поопераційному керівництві викладача.

Тема добирається з урахуванням проблемності й інтересів студентів із метою їх включення в активне вирішення проблем проекту.

При виконанні проектних завдань на даному етапі навчання рівень самостійної роботи студентів може варіюватися залежно від рівня підготовки того чи іншого студента. Найбільш сильні та здібні навчаються створювати проєкт значною мірою самостійно при обов'язковій консультації з викладачем, а "слабкі" студенти звітують перед викладачем після кожного етапу роботи, що дозволяє їм виконати всі проєктні завдання повністю й отримати позитивні результати роботи. Постійні консультації, що проводяться викладачем, дозволяють студентам здобути навички, необхідні для успішного виконання такого типу проєктів у майбутньому.

II. Проміжний етап навчання: конструктивно-дослідницький.

Мета етапу – самостійне дослідження студентами сутності, логіки, принципів, функцій та етапів проектної діяльності на основі рефлексії своєї діяльності при створенні проекту за темами з соціальною спрямованістю.

Функція викладача - консультаційно-координуюча: студенти створюють проекти під частковим керівництвом викладача.

Рівень самостійної роботи студентів на проміжному етапі варіюється залежно від рівня підготовки. Слухачі, що відчують упевненість, сили і можливість виконувати дане проектне завдання, роблять його повністю самостійно, а ті, що сумніваються у своїх знаннях, правильності створення проекту, отримують консультації викладача в міру виникнення питань.

III. Завершальний етап навчання: творчий.

Мета етапу - самостійне виконання студентами проектів. Студенти засвоюють алгоритм у ході самої діяльності, хоча вони можуть консультуватися з викладачем у міру виникнення питань.

Для успішного виконання проектного завдання на даному етапі студентам знадобиться вміння працювати з інформацією, оскільки доведеться продемонструвати свої навички в області роботи з різними джерелами для пошуку й аналізу повідомлень. У процесі усного захисту потрібно продемонструвати вміння аргументовано висловлювати свою точку зору, а також полемізувати.

Проектна діяльність заснована на співробітництві, взаємодопомозі, мотивує розвиток таких якостей особистості, як творче ставлення до справи, відповідальність, ініціативність, готовність до взаємодії в колективі. При цьому викладач стає одним із членів проектно-дослідницького колективу і як такий може приймати на себе різні соціальні ролі в малій групі – джерела ідей, інформації, порадника. Обов'язковою умовою, рушійною силою навчально-проектної діяльності є постановка проблемно-пошукової, дослідницької задачі, орієнтованої на досягнення кінцевого продукту.

Саме застосування технології розвитку критичного мислення, методу проектів та алгоритмізація навчального процесу озброюють майбутніх фахівців дослідницькими вміннями, що полягають у таких здатностях: швидко розуміти, аналізувати, синтезувати й оцінювати незнайомий матеріал; оцінювати новини та вдумливо підходити до того, що перетворює подію в новину; відрізнити доречну інформацію від недоречної, оцінювати факти й аргументацію, виявляти упередженість і думати незалежно, сміливо і творчо, глибоко досліджуючи факти, піддаючи сумніву загальноприйнятні уявлення, встановлюючи міждисциплінарні зв'язки і зіставляючи різні погляди, трактування й теорії; робити точні записи; володіти різними способами перевірки і підтвердження інформації.

Посилання:

1. *Липкина А. И.* Критичность и самооценка в учебной деятельности / *А. И. Липкина, Л. А. Рыбак.* — М. : Просвещение, 2002. — 328 с.
2. *Палаева Л. И.* Использование метода проектов на среднем этапе обучения иностранным языкам в общеобразовательной школе : на материале английского языка : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / *Лири Ильфатовна Палаева.* — М., 2005. — 239 с.

3. *Полат Е. С.* Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : учебное пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров / *Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева, А. Е. Петров* ; [под ред. *Е. С. Полат*]. — М. : Издательский центр “Академия”, 2002. — 272 с.
4. *Paul R.* Critical Thinking. Basic Questions and Answers / *R. Paul*. — Santa Rosa : Ca, 1993. — 120 p.
5. *Ruminski H.* Critical Thinking / *H. Ruminski, W. Hanks* ; [ed. *W. G. Christ*] // Media Education Assessment Handbook. — Mahwan, New Jersey : Lawrence Erlbaum Assoc Publishers, 1997. — P. 143—164.

References (translated and transliterated)

1. *Lipkina A. I., Rybak L. A.* Kritichnost' i samoocenka v uchebnoj dejatel'nosti (Criticality and self-esteem in learning activities). Moscow, 2002. 328 p/
2. *Palaeva L. I.* Ispol'zovanie metoda proektov na srednem jetape obuchenija inostrannym jazykam v obshheobrazovatel'noj shkole : na materiale anglijskogo jazyka : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.02 (The use of projects on the middle stage of foreign languages learning at secondary schools: on the material of English language : Ph. D. thesis in pedagogical sciences). Moscow, 2005. 239 p.
3. *Polat E. S., Buharkina M. Yu., Moiseeva M. V., Petrov A. E.* Novye pedagogicheskie i informacionnye tehnologii v sisteme obrazovanija : uchebnoe posobie dlja stud. ped. vuzov i sistemy povysh. kvalif. ped. kadrov (New pedagogical and information technologies in the education system : a tutorial for students of ped. universities and the system of advanced training of teachers). / [Ed. by *E. S. Polat*. Moscow, 2002. 272 p.
4. *Paul R.* Critical Thinking. Basic Questions and Answers. Santa Rosa, 1993. 120 p.
5. *Ruminski H., Hanks W.* Critical Thinking / Ed. by *W. G. Christ* // Media Education Assessment Handbook. Mahwan, New Jersey, 1997. P. 143—164.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2013

Н. Бобаль

**Использование технологий развития критического мышления
в обучении будущих журналистов работе с информацией**

Умение работы с информацией является сложным по своей структуре и состоит из взаимосвязанных компонентов. Предложенная система обучения работе с информацией включает алгоритмизированную методику, технологии развития критического мышления и метод проектов, способствует стимулированию творческой, познавательной деятельности студентов, развитию у студентов умений использовать свои знания в ходе решения учебных задач. Критическое мышление предполагает развитие различных видов мышления и соответствующих интеллектуальных умений. Метод проектов предполагает определенную совокупность учебно-познавательных приемов, которые позволяют решить ту или иную проблему в результате самостоятельных действий студентов с обязательной презентацией этих результатов. Поскольку метод проектов включает несколько фаз с постепенным усложнением алгоритмов выполнения проекта, важным условием обучения работе с информацией считаем алгоритмизацию учебного процесса.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, работа с информацией, алгоритмизированная методика, технология развития критического мышления, метод проектов.

N. Bobal

**Using Techniques of Critical Thinking Development
while Teaching Future Journalists to Work with Information**

Vocational training should be focussed on the ability to work with information that is complex in structure and consists of interconnected components. The proposed system includes alhorytmized methodology, technology of critical thinking and project method, which helps to stimulate creativity, learning of students, the development of student abilities to use their knowledge in the solution of educational problems. Critical thinking involves the development of different kinds of thinking and intellectual skills: analytical thinking, associative thinking, independent thinking, logical thinking, system thinking. Project method provides a set of teaching and learning techniques that can solve a particular problem as a result of independent actions of students with obligatory presentation of these results. Since the project method includes several phases with gradual complication of algorithms, alhorytmized methodology is essential for learning to work with information.

Key words: training, work with information, alhorytmized methodology, critical thinking development technology, project method.

Рецензент – доктор педагогічних наук,
професор О. І. Огієнко